

ARQUITECTURA

Secció i imatge del poliesportiu Camp del Ferro de Sant Andreu, a Barcelona.

Construcció majúscula

Xavier Monteys

El poliesportiu Camp del Ferro és un edifici compacte amb un programa esportiu encaixat hàbilment entre els seus murs perimetrals al districte de Sant Andreu de Barcelona, en un extrem de l'Escola Superior de Disseny i Art. Conté tres pistes, dues de soterrades situades en paral·lel i desenvolupades transversalment a l'accés, i una a la primera planta que es pot dividir en tres pistes en sentit longitudinal. Així poden arribar a funcionar fins a cinc pistes alhora: les seves dimensions condicionen la grandària del conjunt i donen lloc a un volum de planta quadrada que emergeix sobre la rasant del carrer Pare Manyanet.

El problema d'encaixar les pistes no és de superfícies, sinó de volums, i per tant no d'àrees sinó d'aire, l'aire que requereixen els esports en què la pilota en moviment és determinant. Així, cada planta de pistes necessita diversos pisos. Mentre que se superposen dos nivells de pistes, aquests es transformen en sis pisos d'utilitats complementàries, serveis, vestuaris, alguns despatxos, escales i altres. D'una banda, les pistes amb les necessitats espacials de la pilota en joc; de l'altra, els espais de servei fets a la mida de les persones. En aquest tipus d'edificis, en què parlar de distribució obliga a imaginar-ho en l'espai i no tan sols a la planta, l'ofici es mostra amb tota la seva complexitat.

L'habilitat dels projectistes es deixa veure en algunes coses més.

Una són les graderies per al públic, que estan superposades i són transversals als accessos i determinen la situació de les escales als extrems de l'edifici. Escales i grades pertanyen a una mateixa família: el seu ADN es caracteritza per *lligar* plantes i usos i acaben fent visible l'organització del conjunt i l'encaix de relotgeria de les seves parts.

Tota la feina, reeixida, es fa patent en l'esforç que suposa, i que aquí es tradueix en l'estructura portant, en la qual les grans llums do-

minen i *escriuen* en l'espai: CONSTRUCCIÓ, en majúscules. Les barres de les 14 grans bigues en gelosia recorden, per sobre de les gràfiques del paviment de les pistes de joc, dels llums o dels enrajolats dels banys i vestuaris, que l'arquitectura és cosa de *constructors*. Ara que s'ha perdut el respecte al fet de construir, entrar en aquest edifici i trobar-se de tu a tu amb les primeres bigues que es despengen del sostre ens posa a lloc. Al carrer semblen vacunats davant la grandària dels edificis, però trobar-nos a l'interior amb aquesta demostració de dimensions fora del comú inquieta.

A l'exterior, la part emergent de l'edifici és conceptualment diferent, però les seves façanes es poden llegir com una traducció sofisticada dels espais interiors. El més destacat és que la seva aparença transmet una idea convencional de plantes superposades expressades a partir d'unes línies d'imposta que de fet no existeixen en tot el volum com a tals. Al contrari, aquesta lectura equívoca resulta un recurs notable per dotar l'edifici d'escala, ja que permet llegir-lo com qualsevol altre, comptant les plantes. A més, les diferents línies d'imposta s'utilitzen per donar una

expressió diferent a cada planta i a cada cara de l'edifici, amb l'excusa encertada de la incidència solar de les orientacions. Aquest text és fet amb variacions d'un mateix material ceràmic, emprant diverses peces i colors. Tot plegat construeix unes

façanes sense sobresalts on es veuen panys cecs, gelosies o fines-tres, que enriqueixen la llum a l'interior i tranquil·litzen el pes de la construcció en aquesta part de la ciutat. Però el més singular, i un encert indiscutible, és com els dos panys laterals de les façanes es retallen contra el cel. Un final amb corbes enllaçades que dibuixen el negatiu d'unes voltes i que coronen l'edifici amb una elegància singular que destaca sobre les voltes dels lluernaris de caire industrial veïnes.

marginalia

JORDI LLOVET

Mayans, Olavide i Voltaire

La Il·lustració espanyola no va ser un moviment comparable amb la francesa. Si aquesta va donar l'*Encyclopédie des Sciences, des Arts et des Métiers*, dirigida per Diderot i D'Alembert, la nostra Il·lustració només va donar el *Diario de los Literatos de España* (1737-1742; reedició facsímil de Puvill Libros, 1987) o, a Catalunya, l'Acadèmia de Bones Lletres (1729), a banda, sens dubte, figures molt assenyalades però sense gaire o cap ressò entre la ciutadania o el poder, com ara Feijoo, Diego de Torres Villarroel, Pablo de Olavide (nascut al Perú) o el valencià Mayans y Siscar.

No van ser els Borbons els responsables d'incorporar a la cultura espanyola, i catalana, aquesta nova atmosfera del pensament que, a la resta del continent, va significar, entre 1680 i 1720, el que Paul Hazard va anomenar "la crisi de la consciència europea", punt de partença del nou panorama de les idees, la cultura o la política europees, començant per França. Newton, Locke, Leibniz o Pierre Bayle, precursors, són autors d'una obra escassament divulgada a

Una manera de saber fins a quin punt es va difondre l'obra dels il·lustrats espanyols i catalans és consultar la fabulosa *Correspondència*, de Voltaire: no hi esmenta gairebé ningú, però hi presenta dues excepcions molt honorables: cita Mayans, llavors bibliotecari de Felip V, i el lloa per haver estat el primer biògraf de Cervantes (1738). L'altre és Pablo de Olavide, que una vegada havia passat vuit dies a Les Délices per retre visita a Voltaire. Aquest el té present en una carta del 4 de gener de 1777 adreçada a D'Alembert. Hi diu (traduïm de l'edició de La Pléiade, vol. XII): "Hi ha a la meua petita colònia un home que va passar vint anys a Espanya, i que m'assegura que la cavalcada de la Santa Inquisició és una cerimònia que es practica cada any per vendre a la gent la butlla de la croada, mitjançant la qual s'obté el dret a menjar gras els divendres i dissabtes de tot l'any, i tres dies de la setmana de Quaresma. Això consola, però si Olavidés [sic], que és un filòsof molt instruït i molt amable, es troba a les presons de la Inquisició, amb l'aquiescència de Sa Ma-

Pablo de Olavide és de les escassíssimes referències d'il·lustrats d'aquí a les cartes de Voltaire.

la Península durant el XVIII, però cabdal per entendre la Il·lustració arreu.

Sigui com vulgui, és cert que el *Diccionario de Autoridades* publicat per l'Academia Española entre 1726 i 1739 va mostrar-se procliu a aquells aires nous, vagament ensumats (encara que això no fos visible ni en l'administració de l'Estat, ni en l'educació pública, ni en els avenços científics) i va incloure una definició de la raó que deia: "La luz de la razón es el conocimiento de las cosas que provienen del discurso natural que distingue a los hombres de los brutos", definició que, avaluada a la llum de les intervencions parlamentàries espanyoles dels últims mesos, sembla no haver creat escola, encara.

Els responsables d'aquest rebuig general de les idees il·lustrades, a Espanya, van ser l'Església, els ordes religiosos, però també la relativa indiferència i susceptibilitat dels primers Borbons, que estaven més interessats a conservar els privilegis de la noblesa de la monarquia que a il·luminar-se. També hi va tenir culpa la Santa Inquisició, que va prohibir el 1756 la divulgació a Espanya del llibre de Montesquieu, *De l'esperit de les lleis*, i va dificultar la difusió de l'*Encyclopédie* (acabada el 1772) i tota l'obra de Rousseau i de Voltaire, aquest un antijesuïta de renom, tanmateix deïsta, com també van ser-ho els nostres escassos il·lustrats.

L'impacte escàs de la Il·lustració entre espanyols i catalans es veu en les cartes de Voltaire: no hi esmenta gairebé ningú

gestat Catòlica, serà difícil consolar-me".

En efecte: Olavide (Lima, 1725-Baeza, 1803), que havia arribat a Espanya el 1752, va colonitzar Sierra Morena i altres llocs d'Andalusia per encàrrec del comte d'Aranda i de Carles III. Com que tenia tractes amb els il·lustrats francesos i es proveïa de llibres prohibits, a més de dictar la confiscació de terres dels jesuïtes, no va trigar a ser "investigat" per la Inquisició (amb el plàcet del mateix Carles III, que no volia que proliferessin idees heterodoxes), i aquesta el va jutjar el novembre de 1778, bo i declarant-lo "convicte, heretge, infame i membre podrit de la religió". Va ser condemnat a desterrament perpetu, pèrdua dels béns i reclusió en un monestir per ser-hi

indoctrinat: primer a Almagro, després a Sahagún, per fi al convent dels Caputxins de Múrcia. Es va escapar, va passar a Caldes de Malavella, on va prendre les aigües, i, reconfortat, va fugir a França, on es va fer amb la flor i nata dels il·lustrats. Al cap dels anys va fer veure que s'havia convertit en un catòlic a ultrança fent un llibre molt editat i llegit a l'època, però avorridíssim: *El Evangelio en triunfo* (1797-98), que li va valer l'aixecament de la pena.

És autor d'un esplèndid *Plan de estudios para la Universidad de Sevilla*, de 1768, que encara no s'ha portat del tot a la pràctica ni a Sevilla ni enlloc d'Espanya.